

SLOVENSKA VODNA IMENA*

Delo je pravzaprav etimološki slovar naših voda, ki nas preko Bernekerjevega in drugih slovarjev popelje tudi med razlage občih besed, osnov za tvorbo imen. Sestavljeno je po vseh bistvenih načelih takega slovarja, le da ima tudi tekst, ki živahno, osebno, obenem pa bistrovidno vodi bralca skozi pri nekaterih imenih skoraj že neskončni labirint najrazličnejših razlag. Naj povem le nekaj besed o pomenu takega dela, kritika, ki jo more napisati le ožji strokovnjak tega področja, sodi drugim.

Zanimanje za imena in njihovo zvezo z občimi besedami se tu in tam zbudi pri vsakem človeku. Močna je želja spoznati zgodovino svojega rodu in vsega, kar razodeva podoba njegovega življenja v minulih dobah. Jezik je tudi v današnji sestavi pravi zaklad prizadevanj in spoznanj v preteklosti; še posebej pa je v imenih ohranil toliko davnine, da je odkrivanje imenske in s tem tudi splošne besedne slike, preko tega pa življenja prednikov, vredno velikega truda, s katerim mora znanstvenik premagovati neštevilne ovire, da se prikoplje do sprejemljivih razlag. Že laik more v marsikaterem imenu na prvi pogled spoznati njegovo zvezo ali identičnost z občo besedo, saj je ime morda le v obrazilu drugačno. Navadno bo pri takih imenih na mah razjasnjen tudi vzrok, zakaj je rečica dobila to ali ono ime.

Druga je z množico imen, kjer zveza z besedo ni več na dlani; pred takimi obstane laik brez moči. Tu se začne delo lingvista-onomastika, ki pozna do podrobnosti razvoj jezika v vseh njegovih pojavih in ki si je osvojil ostro izdelano metodo. Ta bo prodrl veliko dalje: ime bo preko vseh razvojnih stopenj potisnil nazaj v prvotno slovenščino, ga predstavil v stari podobi ter mu poiskal vzporednice, današnje in stare, v drugih slovanskih jezikih, pa bo izluščil ime, ki mu bo spet jasen postanek iz besede. Beseda sama je šla v našem jeziku morda v pozabo ali pa je zaradi posebne usode krenila po drugi pomenski poti, v nekem slovanskem jeziku pa more biti ohranjena v čistem, starem pomenu.

Vsa vodna imena pa tudi s tem niso razložena. Veliko jih še ostane takih, ki niso bila nikoli omenjena v zgodovinskih virih, ni jim najti slovanske paralele, tako da je slednja rekonstrukcija iz tega območja nemogoča. Taka imena so lahko nove, specialno slovenske tvorbe, a tako deformirane, da ne peljejo k nobeni ohranjeni besedi; bolj verjetno je, da je ime predslovansko, pa so ga Slovenci po svoje sprejeli in predelali; morda nam je sporočeno v rimskih virih, a tudi romansko ne more biti. Lahko da se posreči jezikoslovcu najti sled med bornimi ostanki stare ilirščine, ali pa da jo celo preko živih potomcev predindoevropskega prebivalstva okrog Sredozemlja potegne prav do tja.

Slovenec in Slovanom je Miklošič utrl pot v znanstveno proučevanje imen. Bolj ali manj so morali vsi kasnejši raziskovalci po njegovih stopinjah, le da so si mogli sproti pomagati z vzporednim razvojem pomožnih ved in so prišli do mnogih novih dognanj. Pri nas so se doslej le sporadično ukvarjali z imeni, veliko razlag je bilo čisto diletantskih. Drugi Slovani imajo o imenih že nekaj monografij, tako da je bilo avtorju omogočeno primerjanje. Povsod

* *France Bezlaj, Slovenska vodna imena*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana 1956.

pa gresta historična lingvistika in onomastika druga ob drugi, kajti ločeni bi bili obe oškodovani za najosnovnejša spoznanja.

Bezljajeva knjiga je pri nas prva sistematična zbirka in obdelava vodnih imen od A—L. V njej pa je zajetega tudi mnogo krajevnega in osebnega imenja, ki se prepleta z vodnim, in ga je avtor tudi sproti obdeloval. Knjiga je bogata in zanimiva novost tudi za širši krog bralcev. Hrani koristne podatke za tiste, ki žele zvedeti, kje je ta ali ona voda, kdaj in v kakšni obliki je bila prvič zgodovinsko zabeležena; zadovoljila bo tudi drugega, ki išče, kod po slovanskem svetu so še razširjena enaka imena, mlademu slavistu odpira ob izčrpni literaturi nova področja, onomastika pa bo pritegnilo celotno gradivo in nekatera nova mnenja in zveze, ki jih avtor tu in tam izraža.

-nc

ZGODOVINA SLOVENSKEGA SLOVSTVA

Zdaj ko je naš namen, da ugotovimo vrednost tega, kar so avtorji napisali posebej o slovenskem literarnem razvoju, je treba najprej poudariti, da v teh poglavjih — razen morda v enem primeru — ne moremo opaziti nezadostnega poznavanja stvarnih dejstev. Nasprotno: ponekod najdemo tudi nove podatke in naletimo na nove izsledke, ki jih niti Kidrič niti Prijatelj in niti Slodnjak še niso mogli upoštevati. Kolikor pa vendarle pogrešamo nekatera stvarna dejstva, tedaj to ni posledica pomanjkljivega poznavanja, pač pa je avtor bodisi iz metodoloških bodisi iz drugih načelnih razlogov opustil podrobnejše naštevanje. Zato večji del prve knjige *Zgodovine slovenskega slovstva* ustreza najosnovnejši zahtevi, ki jo mora spoštovati sleherni znanstvena in učna knjiga, če naj bo vredna resne kritične pozornosti: pretežna večina podatkov je v skladu s posameznimi zgodovinskimi dejstvi in količina stvarnega gradiva vsaj v glavnem ustreza namenu in značaju publikacije, kar pomeni, da sme bralec, kadar išče biografske in bibliografske podatke, knjigi povsem zaupati.

Vendar pa opisana odlika še ne upravičuje naše knjige. Literarna zgodovina namreč ni in ne more biti nekakšen leksikon, ne more biti suhoparen arzenal podatkov. Zgodovinar mora posamezna dejstva razložiti, mora odkriti njihove medsebojne zveze, skratka, mrtvo gradivo mora oživeti in pred bralcem ne sme biti mehanična, linearna jukstapozicija dejstev, marveč mu mora zgodovinsko delo posredovati potek živega zgodovinskega procesa in posredovati mu ga mora tako, da spozna ali vsaj zasluti vzroke, ki so uravnavali, in silnice, ki so usmerjale dogodke ter pomembnost in vrednost rezultatov, ki so jih ti dogodki povzročili.

Toda če naj bo izid nove knjige resnično smotrno, mora biti ta knjiga nekaj novega, v našem primeru to pomeni, da mora prinesiti ali novo gradivo, ali pa nove ideje, se pravi novo interpretacijo že znanega gradiva. Če bi knjiga v ničemer ne bila novost, če bi bilo v njej zbrano gradivo že pretežno znano, če bi bila njena idejna vsebina zgolj rezultat kompilacije, se pravi, če bi razlage zgodovinskega dogajanja ne izpričevale resnične izvirnosti, bi bilo treba kljub vsemu gradivu vprašati, ali je smotrno, da je sploh izšla.

Zaradi tega je naloga kritike, da ugotovi predvsem, kako je zgodovinsko gradivo organizirano in razloženo ter v kakšni meri je knjiga novost, koliko